MIROSLAV KRLEŽA

TITO — historijski simbol

Ime Titovo postalo je dramatski simbol pokoljenja svih naših naroda, otkada se piše historija krvlju i mesom naših rodova. U brodolomu, koji je od svih naših brodoloma bio najbeznadniji, pojavio se on s lenjinskom buktinjom u mraku, i njegov put od Kumrovca i od Jajca do Beograda i do Zagreba put je našeg naroda, da bi od sredovječnog, zaostalog čovjeka postao građaninom budućih sretnijih stoljeća: to je pokret za našom vlastitom civilizacijom pod svaku cijenu. To je naša historijska volja koja se objavljivala u mnogobrojnim naporima kroz vjekove, i ako se može tako reći, to je volja za preobražajem i oslobođenjem u društvenim oblicima višeg socijalističkog tipa.

Da ne ostanemo ono što smo vjekovima bili: hrana za tuđinska topovska ždrijela, da se najedanput zauvijek oslobodimo opanka i tkalačkog stana i raznovrsnih predrasuda povezanih za to naše zaostalo, bijedno patrijarhalno stanje, da se organiziramo kao narod na način lenjinski, tj. socijalistički, da povučemo konačno narodne granice na Jadranu, na Alpama, na Dunavu i Vardaru, da postanemo ljudi, koji su se oslobodili tuđeg novca i tuđinskih upliva — to je bilo idealom svih naših naprednih pokoljenja, a mudrije političke formulacije od Titove, za rješenje svih ovih problema, nije kod nas izumio još niko.

Tito, to je slavoluk između mrkih i krvavih zidina naše sredovječne prošlosti i put do civilizacije, koja neće više da bude robovanje tuđim bankama, tuđim neistinama i predrasudama. To je karteča, koja se kroz dim i maglu naše zaostalosti probila kao usijan znamen nad zvjezdanim barjacima naše suvremene političke svijesti.

Rođen u feudalnoj sjeni provincijskog agrarnog plemstva kao seljačko dijete, metalski radnik, sindikalno organiziran u okviru hrvatskog socijalnodemokratskog pokreta, očaran iluzijama o moralno-političkom značenju Druge internacionale, kao velike političke sile, koja bi trebalo da spriječi slom evropske civilizacije pod svaku cijenu, i Tito je silinom događaja bio zavitlan do revolucionarne spoznaje čitavog svog pokoljenja (rođenog devedesetih godina), kome je bilo suđeno da se žrtvuje za oslobodilački san dugih i krvavih stoljeća.

Na čelu radničkog, revolucionarnog proleterskog pokreta prije Tita žrtvovalo je svoje egzistencije i palo mnogo istaknutih boraca. Prije ove pobjede bilo je izgubljeno mnogo političkih, partijskih bitaka, a tek je njemu pošlo za rukom da ostvari sve elemente punog narodnog i socijalnog oslobođenja upravo u onom historijskom trenutku, kada su se svi izgledi za uspjeh pričinjali najmanje vjerojatnim, kada su tuđinske imperijalističke sile ponovo zaprijetile da nas konačno razderu i zatru. Titov klasnoproleterski revolucionarni barjak uspio je da se probije kroz metež i rasulo drugog svjetskog rata do slavne programatske i političke pobjede, i njegovo ime, izmjereno našim vlastitim kulturnohistorijskim i političkim relacijama za posljednjeg stoljeća, predstavlja sintezu svih slavnih historijskih pozitivnih napora čitavih pokoljenja.

Tito znači, s jedne strane, borbu za socijalizam u ratu ratnim sredstvima, a s druge strane, on se javlja kao parafraza svih naših historijskih varijanata u borbi za vlastitu slobodnu, politički nezavisnu bazu.

Živjeti kao što je živio Tito dvadeset i više godina u političkim prilikama gdje je interes stranih sila igrao nerazmjerno važniju ulogu od bilo kakve vlastite nacionalne ili socijalne političke zamisli o nezavisnosti, stjecati negativna iskustva u okolnostima koje su predstavljale flagrantnu negaciju građanskih prava, značilo je stvarati u svojoj svijesti idejne uslove za odlučnu, buntovnu koncepciju, kao bezuslovnu negaciju svih građanskih metoda i programa.

Bitka za socijalizam, koja se za posljednjih pedeset godina bije pod Titovom inicijativom, počela je u našoj zemlji još za Lenjina. Odvojiti Titovu pojavu od programa oktobarske revolucije, bilo bi nepodudarno s onim bitnim intelektualno-moralnim elementima, koji ga uslovljavaju kao političara i kao partijskog ideologa.

Lenjin je zauzeo vlast u zaostaloj feudalnoaristokratskoj satrapiji, koja kao carsko samodržavlje nije poznavala nijedne od zapadnoevropskih demokratskih, feudalnih ili građanskih parlamentarnih institucija. Tito, međutim, pojavio se je u južnoslovjenskom konglo-

meratu, koji je vjekovima živio pod simultanim utjecajima neobično izdiferencirane mase političkih i kulturnih upliva mediteranskih, centralno-evropskih i balkanskih. Lenjin je zauzeo vlast usred prvog imperijalističkog rata sa parolom mira, u seljačkoj zemlji, koja je već po svojim patrijarhalnim anarhoindividualnim sklonostima bila sklona defetizmu, živeći stoljećima na indiferentnom razmaku od svakog aristokratskog samodržavlja i njegovih ratova. Tito, međutim, otvorivši parolu klasne borbe kombiniranu sa parolom nacionalne nezavisnosti i oslobođenja, izbacio je parolu rata upravo u onom momentu kada je građanska klasa položila oružje.

Orijentirati se u orkanima koji vitlaju trulim carstvima i društvenim sistemima kao prestrašenim ptičjim jatom, gledati događajima u oči smiono, procjenjujući vlastite snage kritički trijezno, sve je to tražilo izoštrenu nadarenost za promatranje stvarnosti, smionosti volje i postojanu snagu uvjerenja.

Proleter, metalski radnik, vratio se poslije šest godina iz Rusije, kamo je pao kao tolike hiljade naših ratnih zarobljenika, pa kada se pojavio u sindikatima godine 1921. u svojoj sivoj astrahanskoj šubari, na kojoj se u vunenim kovrčicama primjećivalo izblijedelo mjesto skinute metalne petokrake zvijezde, on je mirnom, superiornom staloženošću svojih pogleda već tada sugestivno zavladao svojom okolinom. Njega su drugovi gledali kao putnika, koji je doputovao sa daleke obale lenjinskog kontinenta i koji je »svojim očima vidio sve ono«, o čemu se tada po sindikatima romantično maštalo.

On je doputovao u male i zaostale prilike s ruskog kontinenta, vrativši se u našu provinciju kao putnik koji je proveo pet punih godina na drugoj obali, na obali lenjinističke socijalističke stvarnosti. U beskrajno zapletenim internim partijskim situacijama onoga perioda, on je dopuštao razne mogućnosti, ali jedno je za Tita postojano bilo izvan svake sumnje, da socijalistički kontinent doista postoji, da predstavlja jednu šestinu ove naše planete i da znači početak jednog međunarodnog revolucionarnog procesa koji se ne može zaustaviti.

Na drugom povratku iz Rusije (a to je bilo vrijeme staljinskih krvoprolića), Tito se našao na čelu komunističkog pokreta osuđenog na smrt i Partije čiji je dobar dio partijskog aktiva, koji se našao u Rusiji, bio već likvidiran. Pomisao da se vraća kući, u vlastitu zemlju, u neku vrstu legalnog odmetništva, gdje mu prijeti trajna smrtna opasnost, pričinjala mu se spram staljinske stvarnosti divnom iluzijom o otvorenim mogućnostima borbe, možda smrtonosne, a ipak pune smione nade. Spram bezizgledne bijedne depresije, usred koje se u Rusiji pasivno gušila ogromna masa na smrt osuđenih idealnih

revolucionara, ovakav bijeg u ilegalnost spada u najsmionije poteze novog organizacionog sekretara.

Kod kuće, u zemlji, Tito je nastavio s partijskim poslom po istom planu, kako ga je bio ocrtao devet godina ranije. Da bi se metodički moglo pristupiti omasovljenju demoraliziranog i razbitog pokreta, trebalo je stvoriti nove kadrove, uspostaviti prekinutu vezu između mase i vodstva, izgraditi razornu organizacionu tehniku, pokrenuti partijsku legalnu i ilegalnu štampu, organizirati partijske škole i političke kursove i tako praktičnim radom dokazati da se ponovo pristupilo metodičkom rješavanju osnovnog zadatka oslobođenja proletarijata, s određenim ciljem obaranja građanske vlasti i pobjede socijalističkih principa.

U predvečerje drugog svjetskog rata (1937—40), on je za nepune tri godine uspio da u glavnim potezima ostvari svoj plan, da izgradi svoje nove partijske kadrove, da organizira solidne partijske okvire za sindikalne i političke akcije većeg stila.

Početkom aprila 1941, kada se i naša zemlja survala pod udarom njemačkih topova, stajao je Tito nad ruševinama jedne rojalističke politike, ponižen u svom moralnom dostojanstvu kao čovjek i kao član naroda, čija vjekovna historija nije drugo nego bolan i tragičan refren beznadnog ratovanja za tuđinske interese. Kao tisuće njegovih sugrađana, i Tito je promatrao ulazak njemačke armade, kako grmi i bubnja ulicama naših stoljetnih gradova, svjestan da se radi o životu i o smrti za dugu historijsku amplitudu.

Dok su toliki drugi ostali pasivno zapanjeni ovim defilejom smrti, osjećajući kako po zakonu pobjedničkih sjekira, lomača i vješala prestaju biti ljudi, Tito je u tom dramatskom trenutku bio jedan od rijetkih, koji je znao da treba nešto uraditi, a kome je precizno jasno bilo i to što treba da se uradi i kako, i tog istog trenutka on je počeo da djeluje.

U pedesetoj godini života, ljeta 1941, on je potpuno profilirana ličnost. Po svom ličnom iskustvu, kao čovjek i kao revolucionar oslobođen svih romantičnih iluzija, znajući veoma jasno šta su ratovi, šta su vojske i šta su revolucije, on je o mnogim, dijalektičkim protuslovnim pitanjima revolucionarne politike bio već davno oblikovao svoje vlastito, subjektivno uvjerenje.

Već početkom aprila (1941), on je imao vidovitu sliku o čitavom nizu praktičnih sugestija, i kada je dao prvu političku definiciju ustanka, on je dalekovidno ocrtao sve revolucionarne ciljeve neminovne tragične borbe. Njegove teze bile su jasne: ustanak treba da dovede do pune pobjede nad neprijateljskim snagama upravo tako kao što treba da se razvije do političkog uništenja svih onih vlastitih

elemenata, koji su doveli zemlju do propasti. Te reakcionarne snage, koje se za račun neprijateljskog vojničkog interesa spremaju kako bi razderale ostatke južnoslavenskog političkog trupla, postale su glavnim političkim problemom Titove strategije za slijedeće četiri godine.

Programatska formula uništenja okupatorskih snaga i njihovih političkih reakcionarnih trabanata, određena već prvom polovinom aprila 1941, bila je smiona. Goloruk, nenaoružan, aprila 1941. odrediti glavnu političku i stratešku direktivu ustanka, koji treba da svrši punom pobjedom nad svim neprijateljskim snagama, likvidacijom dinastije i svih elemenata, koji su se onih dana tek bili pokrenuli na svoju krvavu ulogu, značilo je fanatički vjerovati u revolucionarnu snagu moralnog ogorčenja čitavog naroda. Postojana lenjinska vjera u viši moralni potencijal revolucionarnog ogorčenja, kao najčistija inspiracija političke svijesti, glavna je oznaka Tita kao čovjeka, kao stratega i kao političara.

Kada se ocrtava značenje Titove uloge iz historijske perspektive, poziv na ustanak jula 1941. koji je potpisao kao generalni sekretar političke partije i smisao njegovih programatskih formula na čelu narodnog pokreta, ne treba smetnuti s uma predratni decenij političkih borbi, koji predstavljaju uvertiru u period krvavih bitaka, koje su s nesmanjenom žestinom trajale četiri godine. Historijski taj ciklus, simboliziran danas njegovim imenom, organski se povezuje sa krugovima dugotrajnog revolucionarnog procesa, u okviru koga su izginule tisuće svjesnih revolucionara.

S obzirom na dramatsku instrumentaciju kojom je obavijena, Titova ličnost nalazi se u centru pažnje već više od četiri decenije. Obasjan odsjevima baruta i dima, čitav ansambl političara i generala planuo je u tom historijskom požaru, nestavši sa svjetske pozornice kao kabinet voštanih kipova, a Titova pojava, mnogobrojnim kobnim prijetnjama usprkos, odolijevala je uvijek jednako postojano. S jedne strane romantična legenda, a s druge, usred uznemirenog ratnog meteža, meta mnogobrojnim topovskim ždrijelima, nad olujom ustalasanih ratova, ideologija i sistema. Titovo ime zavijorilo se kao barjak u prvoj vatrenoj liniji jedne gerile, koja je, uvjerena u pobjedu, ušla u bitku protiv tridesetak neprijateljskih divizija.

Ušao je u ustanak u trenutku potpunog rasula, nakon jedne od najtežih političkih i moralnih kriza naših naroda uspio je da poslije čitavog niza krvavih bitaka završi rat kao komandant moćne i pobjedonosne vojske, koja je pod svojim barjacima oslobodila i ujedinila čitavu zemlju od Soče do Ohrida.

Ako je politika sposobnost koja, pod datim okolnostima, smanjuje koeficijent opasnosti na jedino moguć minimum, onda je to spasonosna i prema tome pozitivna politika. Ako je rat politika vođena drugim sredstvima, onda je Titov rat, vođen u datim okolnostima gerilom, kao jedinim mogućim sredstvom, zaista njegov vlastiti politički rat.

Tito je vojnik, koji vojsku smatra isključivo političkim sredstvom, i političar, koji je svoju političku pobjedu izvojštio oružjem!

Uvjeren da je taj krvavi put, nažalost, jedini mogući put, kako bi se narod probio iz mračnih klanaca svoje epske, arhajske zaostalosti, on se je iz ove anabaze pojavio pred velikim silama na čelu od pedeset divizija, i tako spriječio ponovnu imperijalističku diobu zemlje.

Usred sloma jedne dinastičke vojske, koja je svojim ciničkim metodama kompromitirala svaku razumnu i demokratsku koncepciju južnoslavenskog političkog ujedinjenja, u dubokoj indignaciji nad odrom jednog korumpiranog sistema, Tito nije bio osamljen. Na čelu revolucionarnog pokreta, koji je u borbi s nerazmjerno jačim snagama autokracije i njene brutalne policije prkosio više od dvadeset godina, Titova vjera u buntovnu snagu južnoslavenskih masa ostala mu je pouzdanom kompasnom iglom od prvih dana oluje sve do danas.

Tisućugodišnji vjerski raskol između hrvatskog i srpskog naroda, to ukleto nasljeđe najmračnijeg srednjeg vijeka, po stranim i trajno opasnim silama raspirivano do delirija uzajamnog istrebljenja, političko ludilo, koje se pred našim očima bilo rasplamtjelo do zločinačkih razmjera, moglo je da zauzme samoubilačke omjere upravo zbog zaostale, reakcionarne i šovenske, malograđanske nerazvijenosti naše društvene strukture. Da se to nije desilo, imamo da zahvalimo dalekovidnoj i mudroj politici i pokretu što ga je Tito organizirao na uzvišenim principima slobodarstva i pravednosti, i na koncu njegovoj hladnokrvnoj i smionoj strategiji, koja će u historiji našoj i međunarodnoj ostati kao jedna od najsmionijih epopeja ljudskog samoprijegora i junaštva.

On je u trenutku najmračnije političke obezglavljenosti, kada smo ostali pregaženi neprijateljskom soldateskom, uspio da sačuva mir genijalnog državnika i da tako našu najfatalniju političku i vojničku katastrofu godine 1941. pretvori u jednu od najvećih pobjeda svih jugoslavenskih naroda.

Promatrajući Titovo djelo, valja uvažiti čitav niz okolnosti, koje za život balkanskih naroda nijesu tako neznatne, te ne bi zaslužile ozbiljnu pozornost. Ako je tačno da je za rješenje međunarodnih

odnosa u ovom dijelu svijeta pojava jugoslavenske države stvar od preponderantne važnosti, onda je Titova uloga, odigrana za posljednjeg historijskog ratnog perioda, nesumnjivo pozitivna. Ako je pojava južnoslavenske države jedini relativno mudar oblik za garanciju suvereniteta i političke nezavisnosti ovih naroda, a prema tome jedini logičan garant mira u jugoistočnoj evropskoj zoni, onda su specifični napori Titovi, izvršeni za trajanje svih kriza i peripetija poratnog perioda do danas, u interesu održanja svjetskog mira, isto tako historijski pozitivni.

On je u toku rata i poslije njegovog završetka odlučno ustao protiv podjele Jugoslavije na bilo čije interesne sfere, protiv pokušaja da ona bude moneta za naplaćivanje ma čijih računa, anticipirajući onu vanjsku politiku koja je omogućila da naša zemlja sačuva svoju nezavisnost, da se odupre svakom diktatu izvana i da postane jedan od nosilaca načela nemiješanja u poslove drugih država, poštovanja ravnopravnosti među narodima i mirne koegzistencije među državama s različitim političkim i društvenim sistemom.

Usred zemlje, koja je izronila iz krvoprolića potpuno spaljena i uništena, jedna od njegovih najjačih argumenata *ad hominem* bio je i ostao: da nećemo više da ostanemo hranom za tuđinske topove. Tu svoju osnovnu pacifističku direktivu on provodi dosljedno, bez obzira na sve političke i ekonomske krize, koje taj aksiom izaziva u međunarodnim relacijama sa kapitalističkim i socijalističkim državama podjednako.

Teorijski razrađujući jugoslavensku problematiku, Tito je pokazao put u rješavanju pitanja koja već dugo muče socijalističke pokrete u svijetu i temeljito pobio nemarksistička shvaćanja u pitanju međunarodnog i državnog odnosa među socijalističkim zemljama i državama, u pitanju uloge države u prelaznom periodu i u pitanju njenog odumiranja, u pitanju uloge partije i njenog odnosa prema državi. U pitanju niže faze komunizma ili socijalizma, u pitanju državne i socijalističke svojine.

Naći će se godine tisućudevetstotinačetrdesetosme na udaru uragana, kakav se bio oborio na Tita i čitav CK KPJ, i odoljeti onoj oluji dostojanstveno i ponosno i smiono, nije bila mala stvar. Možda bi bilo pretjerano reći da bi se stvar bila razvila sasvim drugim pravcem da nije bilo Tita, jer on je u onom dramatskom i sudbonosnom trenutku bio okružen falangom svojih lojalnih i odanih suradnika, nošen jednodušnom simpatijom čitave Partije i svih naših naroda, ali je izvan sumnje da su pojave destaljinizacije, koegzistencije, međunarodne čovekoljubive borbe za svjetski mir, politike vanblo-

kovskih zemalja i tako dalje, vezane o njegovu ličnu inicijativu upravo tako kao što je o njegovu ličnu inicijativu bila vezana rezolucija zagrebačke Mjesne partijske organizacije februara 1928, koja u historiji našeg pokreta predstavlja historijski datum i prekretnicu. Od toga dana Tito se zaputio svojom historijskom stazom, a njegov put pretvorio se u pojavu važnu, u međunarodnim i međukontinentalnim omjerima isto tako historijsku.

Naći se godine tisućudevetstotinačetrdesetiosme na udaru uragana, kakav se bio oborio na Tita i na čitav CK KPJ, i odoljeti onoj oluji dostojanstveno i ponosno i smiono, nije bila mala stvar. Možda bi bilo pretjerano reći da bi se stvar bila razvila sasvim drugim pravcem da nije bilo Tita, jer on je u onom dramatskom i sudbonosnom trenutku bio okružen falangom svojih lojalnih i odanih suradnika, nošen jednodušnom simpatijom čitave Partije i svih naših naroda, ali je izvan sumnje da su pojave destaljinizacije, koegzistencije, medjunarodne čovjekoljubive borbe za svjetski mir, politike vanblokovskih zemalja i tako dalje, vezane o njegovu ličnu inicijativu upravo tako kao što je o njegovu ličnu inicijativu bila vezana rezolucija zagrebačke Mjesne partijske organizacije februara 1928, koja u historiji našeg pokreta predstavlja historijski datum i prekretnicu. Od toga dana Tito se zaputio svojom historijskom stazom, a njegov put pretvorio se u pojavu važnu, u medjunarodnim i medjukontinentalnim omjerima isto tako historijsku.

M. Krleža

Faksimil potpisa Miroslava Krleže na članak »Tito — historijski simbol«